

A köztársaság ünnepe?

6 Február 1. a második Magyar Köztársaság születésének, az 1946. évi I. törvény kihirdetésének évfordulója, 2005 óta hivatalosan a köztársaság napja. Már amikor ezt az emléknapot kitalálták, jogszabállyal megteremtették, akkor is az volt a helyzet, ami az elmúlt közel húsz évben még nyilvánvalóbbá vált: jobb, pontosabb, ha ilyenkor szerényen megemlékezésről és nem a köztársaság ünnepéről beszélünk. Nincs ok csinnadrattára, ha az 1946-os második köztársaságot idézzük fel, és akkor sincs ok ünneplésre, ha az 1989–90-ben született harmadikat nézzük, vagy a köztársasági eszmére, a reszpublika ideájára tekintünk. Van miért és mire szerénynek, visszafogottnak lenni e napon. Sőt, felmerül, hogy egyáltalán nem vált-e idejétmülttá mindaz, amit ehhez a naphoz lehet kötni, életre kelthető-e a reszpublika, a köztársaság eszménye, használható-e politikai értelemben, amikor szemmel láthatóan távol van a világban vagy akár a Magyarországon látható bajoktól, a rájuk adható válaszoktól?

Kicsit iskolásan érdemes felidézni, hogy már Montesquieu is igyekezett az államokat tartalmi és formai kritériumok alapján kategorizálni, megkülönböztetve köztársaságot, monarchikus és despotikus berendezkedéseket, a köztársaságokon belül az arisztokratikus és demokratikus rendszereket. Bár a köztársaság napja az államforma kihirdetésének évfordulójához kapcsolódik, szándé-

ka szerint nem pusztán, sőt nem is elsősorban erre kíván emlékeztetni, hanem a köztársasági eszmére, a republikánus ideára is. Az államforma Európában ugyanis már jó ideje formáságnak tetszik, hiszen kinek jutna eszébe azt mondani, hogy attól más, pláne jobb ma Európa egyik országa, mint egy másik, mert az egyik köztársaság, a másik királyság?

A köztársasági idea összefonódott az 1789-es francia forradalom hagyományával, a feudalizmus, az előjogok felszámolásával, a felvilágosodás, a ráció győzelmével, a szabadság, egyenlőség, testvériség jelszava által megjelenített szándékkal. De a forradalom, éppen a királyságnak, a sokféleképpen tagolt országot összetartó hatalomnak, valamint az előjogoknak, a társadalmat szétszabdoló, de az egyes csoportok, rendek összetartozását biztosító rendszernek a felszámolásával, utat nyitott egy másfajta kohézióknak. A forradalom „terméke” lett a nacionalizmus is, az összetartozás újfajta tudata, amely nyelvi, politikai közösségre, valamint valós és kreált történelmi és kulturális hagyományokra támaszkodott. Ennyiben nem egyszerűen államforma lett a köztársaság, hanem politikai kultúra is, amelyhez értékrend, szertartások, szimbólumok is tartoznak. A republikánus hagyomány sokáig játszott meghatározó szerepet a francia hétköznapokban, mára azonban már elhalványult, ott is és máshol is, ahol ezt a szellemiséget átvették. Nem véletlenül választot-

ta például nevét a 19. század közepén az amerikai Republikánus Párt, amelyik a polgárháború idején egyértelműen a progressziót képviselte, az ötven évvel korábban alakult Demokrata Párttal szemben. Mint ismert, ez a helyzet már jó ideje megváltozott, az amerikai republikánus törekvések az európai konzervatívokhoz, jobboldalhoz váltak hasonlíthatóvá, míg a demokratáké a liberálisokhoz, szociáldemokratákhoz. Így a Republikánus Párt politikáját inkább jelenítette meg az Amerikában szívesen használt másik önmegnevezés, a GOP, Grand Old Party, amely Trump megjelenésével tartalmi értelemben ugyanúgy elévül, csak név marad, mint a Republikánus.

Mindenesetre, éppen a francia forradalmi eredet miatt, a republikánus eszme és a köztársasági államforma hosszú ideig (sokak számára mindmáig) azonos volt, úgy jelent meg, mintha önmagában a köztársasági berendezkedés garáncálna tartalmat, hívei szerint biztosítaná a haladást, a progressziót, a remélt kedvező változásokat, míg a velük szemben állók éppen a bajok okozójának tartották, a dinasztikus rendszerben látták a stabilitás biztosítékát. „Respublika, szabadság gyermeke / S szabadság anyja, világ jótevője [...] Köszöntelek a távolból előre!” – írta Petőfi 1848 augusztusában a *Respublika* című versében, és sok más, hasonló szellemű szöveg lenne itt idézhető.

Indokolt néhány szót szólni a republika és a demokrácia viszonyáról. Közhelynek tekinthető, hogy a hétköznapi szóhasználatban már hosszabb ideje a liberális demokráciával azonosnak tekintett, jelző nélküli demokrácia nem pusztán

szabad és tisztességes választási rendszert jelent, annak minden kellekével, hanem a hatalom intézményes korlátozottságát is. Olyannyira ez a helyzet, hogy a demokráciához társított erények – az alkotmányosság, a jogállamiság, a hatalmi ágak elválasztása, más megközelítésben a fékek és ellensúlyok rendszere – történelmileg előbb születtek meg, mint a mai értelemben evidensnek tekintett, mert minden állampolgárra egyformán érvényes választási szisztéma.

A liberális demokrácia arra épül, hogy a normáknak, az alkotmányosságnak, a jogállamiságnak megfelelő, az individualizmust, az egyén jogait méltányoló közintézmények képesek megfelelő döntéseket hozni, és betartásukat akár a jog erejével is biztosítani. A republika eszméje még ennél is optimistább, a polgárok szabad politikai közösségét feltételezi, az észszerűen belátható, általánosan elfogadott közös érdekre épít, azzal kalkulál, hogy a politikai közösség nem pusztán a törvények ereje, hanem a közös értékek alapján veszi tudomásul a különféle döntéseket, sőt maga is képviseli őket. A közösnek tételezett értékek között szerepet kaphat a vallás (nem az egyház), a kulturális, nyelvi, politikai értelemben tekintett nemzeti identitás, a szolidaritás mint szociális elkötelezettség, de politikai jellemző elemek is, amelyeket a demokrácia íratlan normáinak nevezhetünk, vagy például más, szegénységben élő vagy agresszor által megtámadott népek támogatása. Amit európai értelemben republikánus szellemiségnek nevezünk, annak ma a liberális demokráciákban lehet tere, függetlenül attól, hogy az országban az

államfőt választják, vagy a pozíció dinasztikus alapon öröklődik.

A részben a francia politikai kultúrába integrálódott Kende Péter 1997-ben azt írta Magyarországról: a köztársaság lelki megalapozása még mindig előttünk áll, nem könnyű feladat ez egy olyan társadalomban, amelynek közösségi tudata oly mértékig meglazult, mint a magyar társadalomé. Ugyanakkor azt is megjegyezte: a világban szétfoslóban van a politikai összetartozás fontosságának elfogadása.¹ Ehhez indokolt hozzátenni: 1997 óta, az akkor még mintának tekintett államok egy részében is széttöredezett a polgárok közös értékrendje, ezeken a helyeken a társadalom alapelvekben vált megosztottá, szinte kibékíthetetlennek látszóan.

Ha a köztársaság napján az államformát nézzük, érdemes emlékeztetni: a magyar köztársaságok születésében, a nagyon eltérő történetek ellenére közös jegy, hogy mindegyik egy kicsit szépséghibás.

Károlyi Mihály, az oktobristák és az őszirózsás forradalom emlékének tiszteletével is összefér, ha tudjuk: 1918 novemberében a törvényhozó hatalmat ideiglenesen gyakorló Nemzeti Tanács nyilvánította Magyarországot népköztársasággá, amihez a forradalmi hangulaton kívül közjogi értelemben semmilyen felhatalmazása nem létezett. Nem kétséges, ha marad a köztársaság, mint más forradalmaknál, utólag e döntést is nyilván legitimálják. De a tény az, hogy erre nem került sor.

Ami a február 1-jei emléknapot ihlető második Magyar Köztársaságot illeti, az új államforma ügye 1945–46 fordulóján szinte a semmiből került elő. Korábban, 1945 második felében a Szociáldemokrata Párt felvetette ugyan napirendre tűzését, meglehetősen visszafogottan, de érdemi folytatása ennek nem lett. Jellemző, hogy sem az 1945. októberi budapesti helyhatósági választás (amelyről érdemes megemlíteni, amit kevesen tartanak számon, hogy 1950-ig ez volt Magyarországon az egyetlen helyi közigazgatási voksolás, mert a váratlan fővárosi kiscgazda győzelem végleg elvette a kommunisták kedvét a további hasonló szavaztatástól), sem a novemberi nemzetgyűlési választási kampány tematikájában nem szerepelt az államforma ügye. Abban az egy hónapban, 1946 januárjában, amíg a pártok, a nemzetgyűlés foglalkoztak a témával, a magyar társadalmat ez nem hozta lázba, ma úgy fogalmaznánk: a politikai elit ügye maradt.

Jellemző, hogy a pártok vezetőiből álló Országos Nemzeti Bizottság csak egy nappal a köztársaságról szóló törvény kihirdetése előtt, január 28-án adott ki a magyar néphez szólva az új államformáról, erősen túlzó pátoszú felhívást: „A magyar nemzet történelmének egyik legnagyobb cselekedetét viszi most véghez: új alkotmányának alapjait veti meg és szabadon dönt az államforma kérdésében. A világ legdemokratikusabb választójoga alapján egybegyűlt nemzetgyűlésünk a nép akaratának, az ország érdekeinek megfelelően, kimondja, hogy Magyarország köztársaság!”²

¹ Kende Péter: A republika a magyar történeti tudatban. In: *Még egyszer a párizsi toronyból*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2003. 209.

² https://polhist.hu/wp-content/uploads/2017/11/kozt_jkvek_1946.pdf

Ami a nép hivatkozott akaratát illeti, nyilván pontosabb lenne, ha tudomásulvételtől beszélnénk. Ezt jelzi, hogy egy 1946. januári közvélemény-kutatás szerint a városokban és vidéken is 60 százalék feletti többség támogatta, és csak alig több mint 20 százalék ellenezte, hogy az ország köztársaság legyen.³ Az új államformát a magyar társadalom ugyanis politikai realitást tükröző közjogi aktusként fogadta, és csak nyomokban tekintette önmagában egy eszme diadalának. A köztársaság kihirdetése az 1945-ös fordulat részeként tulajdonképpen belesimult a radikális politikai változásokba – ami nem kommunista machináció vagy a szovjet megszállás következménye volt, hanem az előző korszaktól elhatárolódás, az azzal szembefordulás velejárója. Mert, bár sokan szeretnek megfeledezni erről, 1945, a háború vége Magyarország számára az előző 25 év rezsimjének teljes bukását, folytathatatlanságát is jelentette. (Elegendő ennek bizonyítására Bibó István korabeli írásait említeni.)

Ahogy Kende Péter visszatekintve leírta a helyzetet, az államformát rendezni kellett, és a köztársaság deklarálása szinte szükségszerűség volt, tekintve, hogy egyetlen alternatívája a király nélküli királyság 25 éves történetének meghosszabbítása lett volna.⁴ Ezt annyiban érdemes árnyalni, hogy ha a köztársasági államforma evidenciának volt is tekinthető, az már nem, hogy a Nemzetgyűlés válassza-e meg az államfőt, vagy népszavazás, mint

ahogy elvben az sem, hogy milyen jogosítványai legyenek az elnöknek. Nyilvános vita ilyesmiről azonban nem folyt érdemben. Alkotmányjogi alapon, nem túl erőteljesen azért felvetették – és ennek rövid ideig a kisgazdapárton belül is voltak hívei –, hogy a megszállt országban, amely békeszerződés hiányában még formálisan sem kapta vissza a szuverenitását, ideiglenes státusszal kellene az államformát rendezni. Ugyanígy voltak hangok, amelyek szerint kétséges, hogy az államforma változtatásához elegendő-e egy „egyszerű” törvény, a Nemzetgyűlés döntése, indokolt lenne nagyobb legitimitás megteremtése. Ismert, hogy Mindszenty József és a Katolikus Püspöki Kar kimondottan ellenezte a köztársasági államforma napirendre vételét. Hivatalos véleményüket már akkor is, de a későbbi torzító interpretációkban még inkább, összemosták a Nemzetgyűlésben egyetlen nyíltan legitimista, Habsburg-párti, a törvény ellen szavazó Slachta Margit álláspontjával. Bár a hercegprímás nem titkolta hasonló nézeteit, ezeket ekkor nem képviselte, hanem egyrészt az ország rendezetlen státuszát említve, ideiglenes megoldást javasolt, másrészt azt kifogásolta, hogy a szerinte érvényes világi rangja alapján – miszerint a magyar katolikus egyház fejeként, első zászlósúrként, a király, illetve az államfő, ebben az esetben a kormányzó után ő a legelső közjogi méltóság – előzetesen tárgyalni kellett volna vele, de ez elmaradt. A törvény kihirdetése után viszont az államforma ügyében tudomásul vette a döntést.

Különösebb politikai izgalmat a kapcsolódó személyi döntések sem okoztak. Elvben lehetett volna elnök

³ Gyarmati György: *A Rákosi-korszak*. ÁBTL–Rubicon, Budapest, 2011. 69.

⁴ Kende Péter i. m. 203.

az 1918-as első köztársaság elnöke, Károlyi Mihály is, ami azonban erős politikai szimbólum, ezért nyilván a közvéleményt megosztó megoldás lett volna. Az ő személyét csak a Szociáldemokrata Párt és a parlamenten kívüli Magyar Radikális Párt fontolgatta, vagyis a Kommunista Párt nem (az első köztársaságot követő Tanácsköztársaság emléke miatt sem, hiszen ekkor még távolabbra képzelték a proletárdiktatúrának nevezett rendszert, mint ahogy aztán bevezették). A személyi döntések, mint ahogy az államformáról szóló is, megfeleltek az érdeemi pártok közös törekvésének, hogy már csak az ország nemzetközi megítélése miatt is, ebben az ügyben kerüljék a politikai konfliktust.

Február 1-je utólagos megítélésében fontos szerepet játszik a történet folytatása. Azt egykor is tudták, hogy az ország szuverenitása korlátozott, de arról, hogy mi lesz a továbbiakban, különféle feltételezések léteztek. Igen hamar azonban bizonyossá vált: a békeszerződéssel nem áll helyre a szuverenitás, hanem korlátozottsága még fokozódik is. 1947–48-tól az ország gyors ütemben tért át a szovjet mintára épülő új rendszerre, a köztársaságból alig három év múlva, 1949-től népköztársaság lett, ahol, szemben az ugyanilyen nevezetű első köztársasággal, a „nép-” előtag egyebek között republikánus tartalmától is megfosztotta a köztársaságot. A második köztársaság semmiféle szerepet nem tudott játszani a hatalom kisajátításával szemben, sőt, rögtön 1946-ban, csak néhány héttel az új államforma kikiáltása után, az 1946 márciusában elfogadott 1946. VII. törvény, a demokratikus államrend

és a köztársaság büntetőjogi védelméről, kimondottan a politikai szabadságjogok korlátozásának, a diktatórikus berendezkedés megteremtésének eszközévé vált. Az 1946. évi I. törvény hatása maradandóbbnak bizonyult. Egyrészt beemelte a magyar jogba az ENSZ által meghirdetett alapvető emberi jogokat, másrészt 40 év után újra életre kelt, az 1989–90-es harmadik Magyar Köztársaság innen vette át a köztársasági elnöki poszt szabályozását.

Érdeemes itt egy kitérőt tenni az 1946-ban született köztársaság indulójára, amely az új államformát forradalmi jelentőségű változásként éltette. A dal hanglemezen is kapható volt, a rádió egykor sokat játszotta, aztán gyorsan elfelejtették, nem betiltották, de 1949 után már ritkán került elő. A YouTube-on *Munkásmozgalmi dalok* cím alatt található,⁵ ezt megelőzően a *Best of Communism* retrogyűjteményben kelt újra életre – ami tévedés ugyan, de szövege alapján bocsánatos. Az eredeti dal 1794-ben, a francia forradalom ötödik évében született, címe *Chant du départ* (Az indulás dala), a zeneszerző Étienne Méhul (szöveg: Marie-Joseph Chénier). Egyszerre szólt a francia nemzeti büszkeségről, a forradalmi köztársaságról és a védelmében a dicső háborúba indulásról (az utóbbi alapján kapta a címét). Napóleon ezt jobban kedvelte a *Marseillaise*-nél, olyannyira, hogy ez lett az Első Császárság himnusza.

A magyar *Köztársasági induló* szövegét Székely Endre karvezető, zeneszerző, zenetanár írta, feltéte-

⁵ https://www.youtube.com/watch?v=Q1gRN6m9P0Q&list=PLMrFUVaiwd3NKVz9_MyNaYLpugBVTPeH2&index=35

lezhető, hogy felkérésre, hiszen másként aligha vált volna pillanatok alatt az új államforma félhivatalos kísérőjévé. A művet gyorsan kellett előállítani, nem jutott idő a finomítására. A dallam vitte és takarta a rossz szöveget, amely olyan, mint ha a köztársaság a 19. század első felének jobbágyságát szabadította volna fel: „Úriszék, dézsma, bot, / Nem látta, hajh, sose végit. / Hullt a pór, hullt a gyereke [...]”. Feltűnő, hogy a „korszellem” ellenére nincsen szó proletárokról, a munkásosztályról, és az elnyomókról is csak annyi derül ki: „Porkoláb ura menekül.” A köztársasági államforma hozta el a fordulatot – mondja a szöveg: „Munkára, harcra hív ma minket, / Életünknek új értelmet ad, / Milliók ajka zengi bízón, / Hogy éljen a Köztársaság! / Más idők járnak most, / A nép kezében a kormány, / Megszabja már sorsát egyedül” [...] – mármint nyilván nem a kormány a sajátját, hanem a nép, ami az ország akkori státuszában, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság fennhatósága alatt formálisan sem volt igaz.

A harmadik, az 1989-ben kihirdetett köztársaság akkor született, amikor a tényleges hatalom még a letűnő kommunista rendszer kezében volt. Számos döntéssel, nem is titkoltan a követeléseknek kívántak elébe vágni, ezzel a rendszerváltás fordulatát akarták reformfolyamattá maszkírozni. Ez motiválta a népköztársaságot felváltó köztársaság gyorsított kihirdetését is. Az sem kétséges, hogy a kikiáltás napjának megválasztásával, október 23-ával a forradalmi évfordulót szerették volna gyengíteni, hasonlóan a Szent István-ünnepre telepített 1949-es Alkotmány kihirdetésnél követett

eljáráshoz. A folytatás sem volt szep-lőtlen. Az új, demokratikus választás után összeülő parlament többsége a köztársasági eszme szimbóluma, a Kossuth-címer helyett a koronást választotta, illetve elsőrendű állami ünneppé nem a köztársasági gondolathoz köthető március 15-ét vagy október 23-át tette, hanem augusztus 20-át.

Kende Péter, említett írásában, 1997-ben hiányolta a magyarországi köztársaság lelki megalapozását. A helyzet azonban nem az általa remélt, hanem éppen ellenkező irányba változott. A radikális, liberális pártként induló Fidesz 1994 után az ellenzék vezető erejévé akart válni, ennek érdekében konzervatív ideológiai arculatot teremtett magának, és bár egy ideig polgári mivoltát hangsúlyozta, a természetes politikai megosztottság élesítésével, az ellenségként kezelt „másik oldallal” szembeni harccal is kívánta erősíteni, tömöríteni saját bázisát. Ehhez a „két oldalt” megkülönböztető, élesen elválasztó identitáspolitikát is fontos eszközként alkalmazta. A társadalmat, illetve a politikai pártokat a következő években egyre élesebben osztotta meg, választotta el az eltérő értékrend, egyre gyorsabban távolodott annak az elvi lehetősége, hogy az állampolgárok érdemi része a köztársaság keretében politikai közösséget is lásson. Nem érdemes itt az etapokat vagy a folyamatot részletezni, legfeljebb néhány példát indokolt említeni. A Fidesz, először kormányra kerülve, a két világháború közötti Magyarország hivatalos értékrendjének részleges felmutatásával önmaga arculatát az addiginál élesebbre rajzolta, ugyanezzel a „másik oldalt” provokálta, hogy

az kiszámítható reagálásával még hangsúlyosabbá tegye a „mi” és az „ők” közötti különbségeket. Még az úgynevezett szentkorona-törvény (hivatalosan: „Szent István államalapításának emlékééről és a Szent Koronáról”) megszületése előtt, a korona Parlamentbe szállítása alkalmából, 1999 végén írta Szabó Miklós *A megkoronázott köztársaság* című cikkében: „A koronának felségjel rangra emelése nem érthető másként, mint a szimbolikus térben lezajló royalista puccsnak. [...] A »polgári párt« a feudális hagyományban fejezi ki magát.”⁶ A 2002-es választás első fordulóját követően a Fidesz, hívei önmegjelölésére, ki-sajátította a nemzeti, sőt némileg republikánus jelképnek tekinthető kokárdát, és ehhez kapcsolódóan Orbán Viktor kijelentette: a haza nem lehet ellenzékben. És a példák közt indokolt megemlíteni a 2004-es, a kettős állampolgárságról szóló népszavazást is, már csak azért is, mert a kezdeményezéssel a Fidesz eleinte nem értett egyet, majd az ügy élére állt, és bár a voksolás végül formálisan érvénytelen maradt, az akkori véleménykülönbség azóta is fontos szerepet kap a „mi” és „ők” megkülönböztetésében.

Az „oldalak” konfrontációjának előrehaladt stádiumában terjesztette a szocialista–liberális koalíciós kormány 2005-ben az Országgyűlés elé a február 1-jei köztársasági emléknappá nyilvánításáról szóló törvényjavaslatát. A jogszabály szövege és az azt előterjesztő miniszter par-

lamentari beszéde egyértelmű kiállást jelentett a republikánus eszme mellett. A kormánypártok és az ellenzék viszonya, a szembenállás azonban kizárta, hogy közösen kötelezzék el magukat az emléknaphoz és a vele megjeleníteni kívánt szellemiség ügye mellett. Vagyis nyilvánvalóan ez a lépés is úgynevezett identitáspolitikai akció volt, amely a „két oldal” szembenállását kívánta demonstrálni. Ugyanakkor a javaslat minden érdemi nyilvános előkészítés nélkül került elő, így a téma még a politika iránt komolyabban érdeklődő közönség ingerküszöbét sem érte el. Ez azt jelentette, hogy alkalmatlan volt a kormányoldal hívei kohéziójának erősítésére, ahogyan arra is, hogy az előterjesztést kiszámíthatóan elutasító Fideszt „leleplezze”.

A köztársasági emléknaphoz 2005. szeptember 19-én, az esti órákban, néhány felszólalással, szabad szemmel nem látható érdeklődés mellett abszolválta az Országgyűlés.⁷ „Az ilyen javaslatok elvben azt célozzák – mondtam ebben a parlamenti vitában –, hogy egy önmagát közösségnek tételező csoport, jelen esetben a republika, a köztársasági eszme hívei, optimistább változatban a nemzet, összetartozása erősítésére történelmi szimbólumot, ezen keresztül kultuszt teremtsünk. A probléma e pillanatban azonban az, hogy sem a nemzeti ünnepek, sem a most tervezetthez hasonló emléknaphoz nem működnek igazán, mert a feltételezett közösség, a nemzet nagyobb része nem vevő, vagy

⁶ *Magyar Hírlap*, 1999. december 7. Kötetben: Szabó Miklós: *Megkoronázott köztársaság*. Szerkesztette Jankó Attila. Gondolat Kiadó, Budapest, 2023. 323.

⁷ https://library.hungaricana.hu/hu/view/ON1990_2002-2006_067/?pg=315&layout=s&query=k%C3%B6zt%C3%A1rsas%C3%A1g%20eml%C3%A9knaphoz

nagyon eltérő felfogásban vevő az ilyen szimbólumokra. [...] Nem hinném, hogy egyedül én látom úgy: a magyar társadalom politikai kohéziója szerény, sem a demokráciába, sem a pluralizmusba vetett hit, sem a szolidaritás nem nevezhető igazán erőteljesnek. A köztársaság napjának kijelölése a köztársasági eszme politikai elfogadottsága nélkül nagy valószínűséggel nem javítaná annak esélyeit, hogy a magyar társadalom politikai közösséggé is váljon, a szó republikánus értelmében, hogy a Magyar Köztársaság ne csupán az országot megjelenítő tulajdonnév legyen.”⁸ (Az emléknapról szóló törvényt az egyik kormánypárti frakció tagjaként, lojalitásból, minden fenntartásom ellenére azonban én is megszavaztam, hiszen, némileg cinikusan, úgy láttam, nem használ ugyan, de nem is árt.)

A következő, 2006. évi politikai, majd a Magyarországot különösen súlyosan érintő 2008-as pénzügyi válság az addigiaknál is világosabban mutatta meg, hogy a politikai pártok és közönségük alapértékei mennyire távol kerültek egymástól. A köztársaság került válságba. A 2009-ben hivatalba lépő, alig egy évig tevékenykedő Bajnai-kormány aztán sikeresen konszolidálta a gazdaságot, részben ennek köszönhetően a politikai feszültség is enyhült, de a politikai oldalak ettől nem közelkedtek egymáshoz.

A Fidesz 2010-es kormányra kerü-

lésekor elhatárolódott a harmadik magyar köztársaságtól, mondván, a létrejötte után eltelt húsz év zavaros, átmeneti időszak volt. A szavakon túl, az addigi Alkotmányt lecserélte az Alaptörvénynek nevezett, azóta már sokszor módosított jogszabályra. Számtalan érdemi, tartalmi változás mellett az országot megjelenítő tulajdonnév, a Magyar Köztársaság megnevezés is érvényét veszítette. A miniszterelnök illiberális demokráciának nevezte a berendezkedést, ahol csak a demokrácia kívánna magyarázatot, hiszen addigi intézményeit kiüresítették vagy megszüntették, így lényegében felszámolták a fékek és ellensúlyok rendszerét, a jogbiztonságot, a választások tisztaságát, a szabad sajtó jelentős részét. Az ország ettől még formálisan köztársaság maradt, hiszen az államfő köztársasági elnök, de a berendezkedés egyértelműen autokratikus. Minderről egyebek között a *Mozgó Világ* egymást követő számaiban jócskán olvashat leírásokat, elemzéseket az érdeklődő. Ehhez érdemes hozzátenni: ami ma Lengyelországban zajlik, mutatja, hogy a szándékosan szétdúlt liberális demokráciát milyen nehéz helyreállítani, holott a lengyelországi rombolás sokkal felszínesebb maradt, mint a magyarországi változat.

A fentebbiek alapján talán nem szorul magyarázatra, hogy a köztársaság emléknapja ma hangulatában miért nem ünnep, hanem inkább megemlékezés – az elhunytól. De a temető kapuján is ott a biztatás: Fel-tamadunk!

---

⁸ Uo., illetve *Élet és Irodalom*, XLIX. évfolyam 41. szám, 2005. október 14.